

ROOFDIERNIEUWS INSTITUUT NATUUR- EN BOSONDERZOEK

Vlaanderen
is wetenschap

ROOFDIERNIEUWS 33

Wolf al in 2017 op Vlaamse bodem!

Samenvatting en kaarten
wolgenmonitoringsjaar 2022-
2023 (1 mei 2022-30 april
2023)

Nieuws uit het lopende
monitoringsjaar

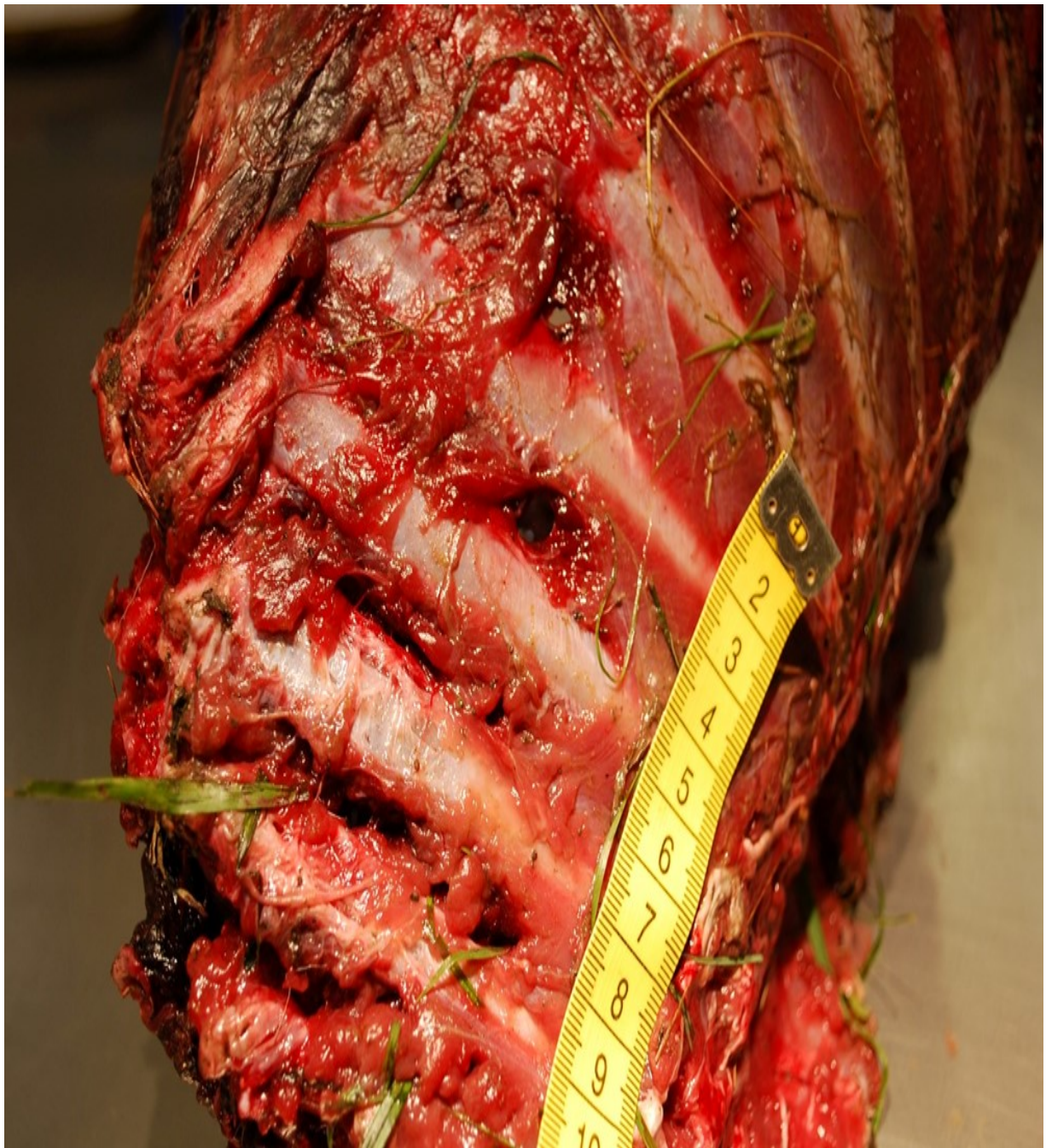

Wolf al in 2017 op Vlaamse bodem!

Toen de gezenderde wolvin Naya zich in januari 2018 vanuit Duitsland via Nederland in Limburg kwam vestigen, was dat groot nieuws. Toch was het mogelijk opduiken van wolven in Vlaanderen geenszins een verrassing voor wie de populatieontwikkeling van de wolf in Europa volgde. Zo noteerde het INBO in de jaren voordien al een handvol mogelijke zichtwaarnemingen, zonder dat deze op een of andere manier eenduidig konden worden geverifieerd. Via een interview met de waarnemer kan je wel peilen naar specifieke kenmerken van het waargenomen dier, zowel op het vlak van uiterlijk als van gedrag, maar bij gebrek aan concreet bewijsmateriaal blijft het vaak lastig om zichtwaarnemingen naar betrouwbaarheid te beoordelen. Met de vandaag sterk verscherpte aandacht voor de wolf hebben we ten overvloede de bevestiging dat er ook frequent (wolf)honden in Vlaanderen (tijdelijk) vrij rondlopen. Zorgvuldig bewaard potentieel bewijsmateriaal, in de hoedanigheid van DNA-stalen uit 2017, heeft nu echter alsnog een verrassend resultaat opgeleverd.

- In de **nacht van 2 april 2017** rond 2 u merkte Hans Sluijs op de grens van Vloesberg (Henegouwen) met Brakel (Oost-Vlaanderen) vanuit de auto onmiddellijk naast de weg een grote hondachtige. Hij zag het dier maar kort in de koplampen bij het nemen van een bocht, maar het deed hem meteen aan een wolf denken. Onder de indruk van het gebeuren mailde hij zijn waarneming nog diezelfde nacht naar Natuur en Bos (ANB) Oost-Vlaanderen. ANB-regiobeheerder Xavier Coppens nam contact op met het INBO en regelde een interview met de waarnemer. De beschrijving van de waarnemer, op basis van een kritische bevraging naar specifieke kenmerken, maakte de waarschijnlijkheid dat het effectief om een wolf-waarneming ging alleen maar groter.
- In de **late avond van 5 april** meldde de waarnemer een dood ree, deels aangevreten, langs diezelfde weg in Brakel. Bij een gezamenlijk plaatsbezoek door het ANB en het INBO op de ochtend van 6 april kon nog een restant van het ree worden teruggevonden. Het karkas was behoorlijk vers maar reeds herleid tot een deels afgekloven ribbenkas en het achtereind met beide achterpoten. Deze vaststelling liet vermoeden dat het om meer ging dan een verkeersslachtoffer waar klassieke aaseters als vos en kraaiachtigen zich te goed hadden aan gedaan.

De restant van het karkas werd in het autopsielabo van het INBO nader onderzocht. In een ribhelft konden perforaties worden opgemerkt waarvan zowel de diameter als de onderlinge afstand mogelijk overeenkomen met de hoektanden van een hondachtige.

Ribhelft ree uit 2017 (foto INBO)

Hoewel we toen nog geen ervaring laat staan routine hadden in het bemonsteren van mogelijke DNA-resten van predatoren op prooien, namen we een reeks DNA-stalen ter hoogte van de perforatiewonden en vraatranden. Deze stalen werden zorgvuldig in de vriezer opgeborgen voor later.

Onlangs hebben we die stalen in de routinematige analyse met andere stalen verwerkt, met een protocol en methodologie die we in 2017 nog niet hadden.

We gebruikten hier twee testen:

- De eerste laat toe om grote groepen van elkaar (hond, wolf, ...) te onderscheiden op basis van variatie in een klein stukje mitochondriaal DNA, waarmee we het zogenaamde **haplotype** bepalen. Sommige varianten hiervan komen uitsluitend voor bij wolf, andere uitsluitend bij honden.
- De tweede test gebruiken we om van een staal een unieke genetische vingerafdruk te bepalen - het **genotype** - waarmee we individuele wolven, honden en goudjakhalzen kunnen onderscheiden van elkaar.

Beide methodes zijn gebaseerd op een polymerase kettingreactie (PCR). PCR kan beschouwd worden als een moleculaire zoekfunctie voor het DNA: we zoeken in een overvloed van DNA van niet-doelsoorten (bv de prooi) naar stukjes DNA die niet voorkomen bij de prooidiersoort en die kenmerkend zijn voor de doelsoorten (wolf, hond, ...).

Van de zes stalen gaf één staal een duidelijk haplotype, dat we identificeerden als WH01. Deze genetische variant komt uitsluitend voor bij wolven, en is ook het dominante haplotype in de Centraal-Europese wolvenpopulatie. Het komt niet voor in de Alpiene wolvenpopulatie. Daarmee weten we dus dat het hier wel degelijk om **de eerste bevestigde wolf in Vlaanderen** gaat **sinds de soort in onze contreien werd uitgeroeid** in de negentiende eeuw.

Pogingen om het genotype te bepalen waren niet geheel zonder resultaat, maar gaven geen volledig genotype, waardoor we geen unieke identificatie kunnen maken. Wel weten we dat het om een mannelijke wolf gaat.

In Wallonië werden wolven voor het eerst genetisch vastgesteld in 2016 (La Roche) en nog eerder via een cameraval-opname in 2011 (Gedinne).

Samenvatting en kaarten wolvenmonitoringsjaar 2022-2023 (1 mei 2022-30 april 2023)

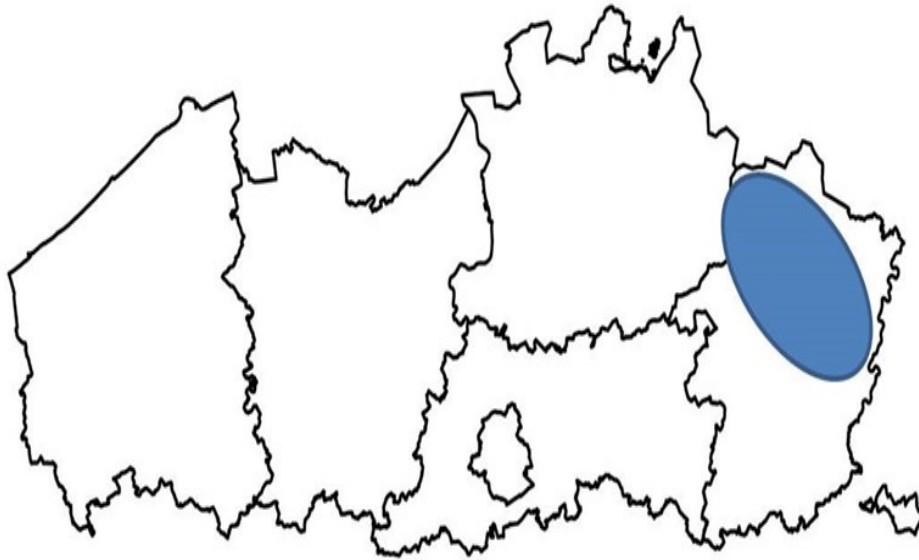
Met het afsluiten van het wolvenmonitoringsjaar, op 30 april, geven we hier een samenvattend overzicht van alle formele wolvendata van het recentste monitoringsjaar, conform de internationale rapporteringsstandaarden.

Eén territorium, tien welpen

In het monitoringsjaar 2022-2023 was er één wolventerritorium in Vlaanderen bezet door de wolven GW1479f en GW979m die zich er voor de derde keer hebben voortgeplant. In [Roofdiernieuws 32](#) gaven we al een volledig [overzicht van genetische staalnames van de tien welpen geboren in 2022](#).

Wolfterritoria in Vlaanderen

Monitoringsjaar 2022-2023 (1 mei 2022 - 30 april 2023)

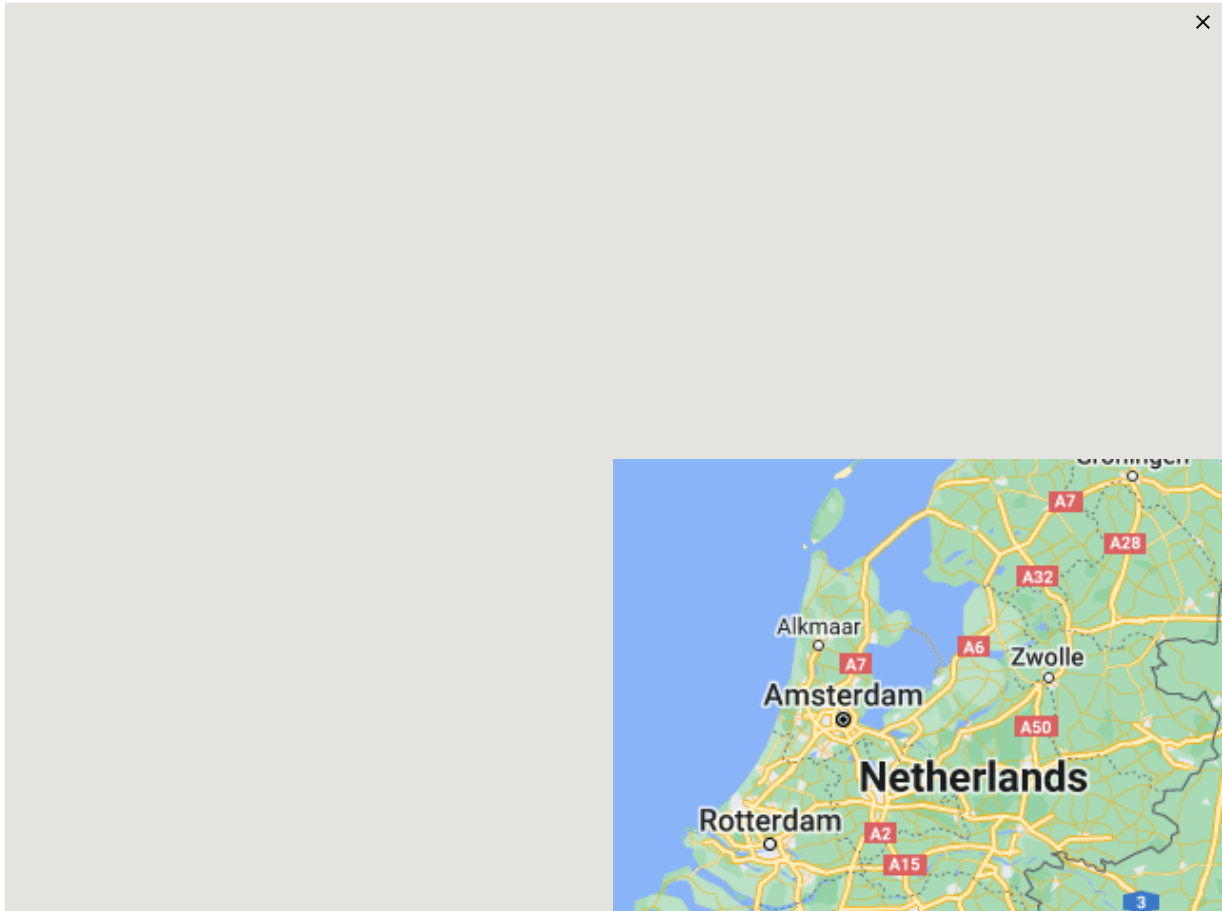

- Eén territorium: roedel Hechtel-Eksel
- Geslaagde voortplanting GW1479f 'Noëlla' en GW979m 'August'. Tien jongen: GW3064f (+11/12/22, Hechtel-Eksel), GW2960m (+02/02/23, Hechtel-Eksel), GW2959m (+06/02/23, Oudsbergen), GW3236f (+11/02/23, NI), GW2936f (+18/03/23, D), GW3065f (+05/03/23, NI), GW2937m (+13/04/23, NI), GW2935m, GW3063m, GW3449f

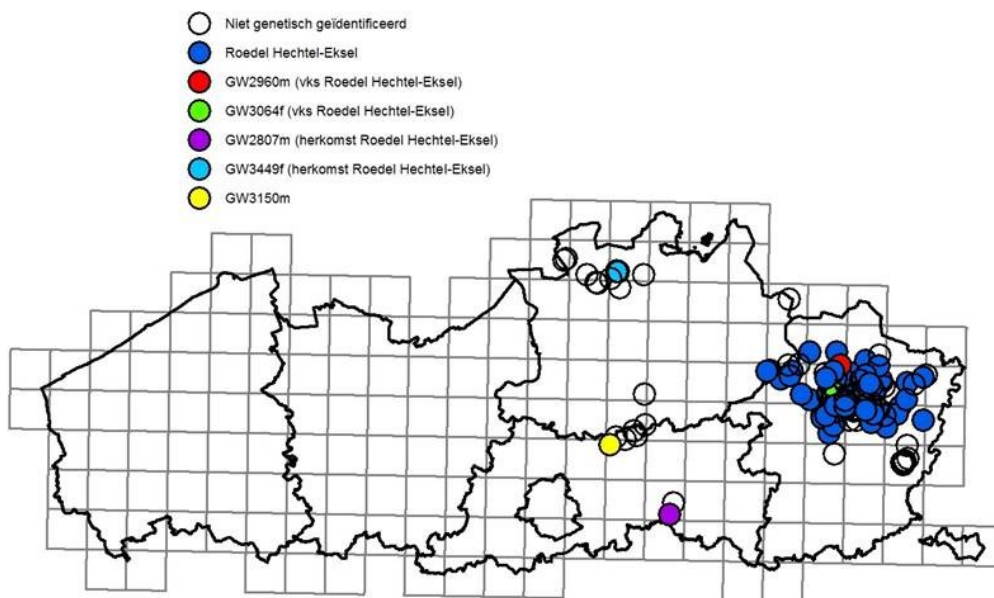
Drie zwervers, waaronder twee uit de roedel Hechtel-Eksel

Bij de drie zwervers die we in het monitoringsjaar 22-23 konden vaststellen in de provincies Vlaams-Brabant en Antwerpen bevonden zich twee wolven uit de roedel Hechtel-Eksel: **GW2807m** (geboren in 2021), en een welp uit het nest van 2022 (**GW3449f**).

In Roofdiernieuws 32 brachten we al verslag van de zwerftocht van GW2807m door België en Nederland. Intussen heeft hij zijn zwerftocht verder gezet door Duitsland, en werd hij het laatst bemonsterd op 24 juni nabij het Holtorfer Moor in Nedersaksen. Ook over zwerver **GW3150m** brachten we al verslag uit in de [vorige editie van Roofdiernieuws](#).

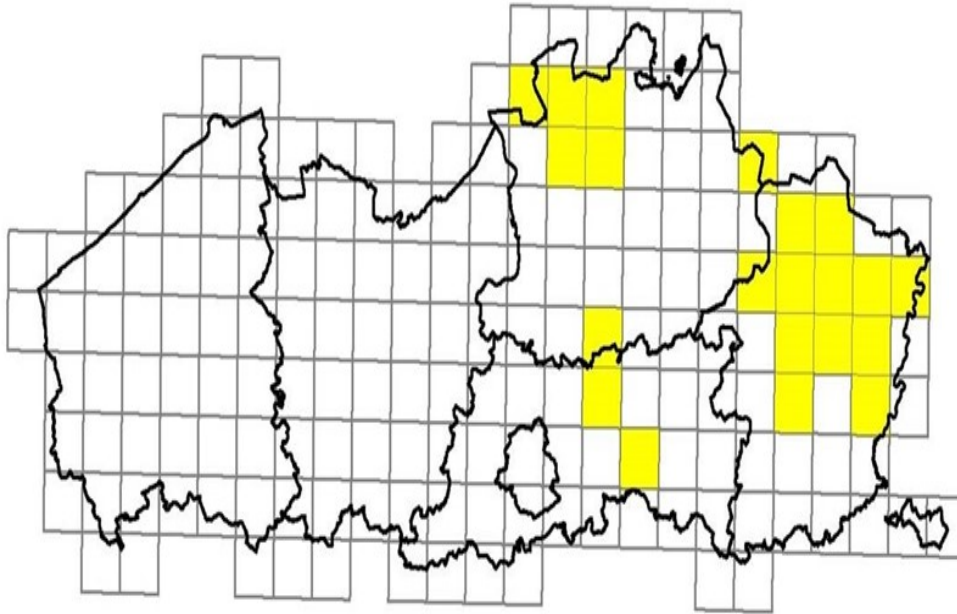

Bevestigde waarnemingen van wolf in Vlaanderen (C1-C2) Monitoringsjaar 2022-2023 (1 mei 2022 - 30 april 2023)

Voorkomen van wolf in Vlaanderen

Monitoringsjaar 2022-2023 (1 mei 2022 - 30 april 2023)

Gele rastercellen (UTM 10 * 10) = voorkomen van wolf volgens monitoringsstandaard (minstens één C1 of drie C2 waarnemingen).

- Roedel Hechtel-Eksel (zie territoriakaart)
- Zwerver GW2807m (uit roedel HE, °2021)
- Zwerver GW3449f (uit roedel HE, °2022)
- Zwerver GW3150m

Alle kaarten van de voorbije monitoringsjaren zijn steeds raadpleegbaar via de website van Natuur en Bos.

Nieuws uit het lopende monitoringsjaar

Roedel Hechtel-Eksel

Op 26 juli 2023 stierf het territoriale mannetje GW979m (August) van de roedel Hechtel-Eksel. Over de autopsie hebben we al uitvoerig verslag gebracht via een [persbericht](#) en [filmpje](#). Intussen werd ook via het genetisch onderzoek bevestigd dat het om GW979m ging. Vanaf eind juli moest GW1479f (Noëlla) alleen de [minstens zeven welpen](#) zien groot te brengen. In augustus en september konden tal van waarnemers meerdere welpen succesvol op woelmuizen zien jagen in cultuurgraslanden. Wellicht kon op die manier het dalende aanbod aan aangebrachte prooien (door het wegvallen van August) gecompenseerd worden. Aanvoer van grotere prooien door de moeder ging intussen onverminderd voort.

Op muizen jagende welp, 13 september 2023 (foto Edouard Geelhand)

Vijf van de minstens zeven welpen op 23 september 2023 (beeld INBO-ANB)

Op **24 september 2023** werd in Houthalen op de Grote Baan (N715) een mannelijke wolf doodgereden. De volwassen tanden waren nog aan het doorkomen, en er waren nog melktanden aanwezig waardoor we kunnen concluderen dat het inderdaad om een welp gaat van de roedel Hechtel-Eksel. De **DNA-analyse** wordt nog uitgevoerd. Uit de **autopsie** leerden we dat deze welp van 24 kg een goede voedingstoestand had (goede bespiering, lage vetindex). In de maag vonden we resten van een kip (kop, poten en spiermaag). De bloedingen in de buik- en borstholte, een verbrijzelde lever, een gescheurd hartzakje en breuken aan het dijbeen duiden op een stomp trauma. We kunnen dus concluderen dat dit een nieuw verkeersslachtoffer is.

Gebit van het verkeersslachtoffer van 24 september 2023: de aanwezigheid van melktanden en pas doorgebroken definitieve tanden toont aan dat om een jong dier gaat (foto INBO)

Vlaanderen heeft een tweede wolventerritorium: Noorderkempen (NOK)

Sinds maart 2023 werd de aanwezigheid van een wolf in de regio Kalmthout-Brecht-Wuustwezel aangetoond aan de hand van zichtwaarnemingen met duidelijk beeldmateriaal, sporen en cameravalopnames. Deze wolf werd in april genetisch geïdentificeerd als zijnde GW3449f, een nakomeling van de Hechtel-Eksel roedel, geboren in 2022. Omdat volgens de Centraal-Europese monitoringsstandaard eenzelfde wolf minstens zes maanden in eenzelfde gebied aanwezig moet zijn voor we van vestiging kunnen spreken, beschouwen we GW3449f in het monitoringsjaar 2022-2023 nog als zwerver. Intussen zijn zes maanden verstreken en kunnen we GW3449f officieel als een gevestigde wolf beschouwen, daarmee is het wolventerritorium Noorderkempen (NOK) een feit. De regio kreeg de voorbije jaren al regelmatig bezoek van zwervende wolven die een tijd ter plaatse bleven, waardoor meerdere gemeentes al zijn opgenomen als 'risicozone' voor schade aan vee door wolven. Subsidies voor wolfwerende omheiningen zijn er dus al een tijdje voorzien. Omdat er in de regio regelmatig zwervers opduiken is de kans vrij groot dat er de komende maanden paarvorming zal optreden en er in 2024 welpen geboren worden.

Westhoekwolf (GW3450m) wellicht terug naar Frankrijk

De wolf die op 22 mei 2023 opdook nabij de Franse grens in Proven (West-Vlaanderen) en vervolgens de provincie West-Vlaanderen van ZW naar NO dwarsste tot aan de grens met de provincie Oost-Vlaanderen (zie [Roofdiernieuws 32](#)), werd het laatst genetisch vastgesteld op 11 juni 2023 in Wingene. Daarna verdween de wolf van de (Vlaamse) radar. Op 18 juni werd echter een wolf gefilmd in Frans-Vlaanderen: tussen Watten en Bourbourg. De kans is zeer groot dat het om hetzelfde individu gaat. Op één nacht loopt een wolf best mogelijk van Wingene terug naar Frankrijk.

Nakomeling van de Hechtel-Eksel roedel vestigt zich in Nederland

Voor wie het item over de grote diaspora uit de roedel Hechtel-Eksel in [Roofdiernieuws 32](#) (juli 2023) aandachtig heeft gelezen komt het niet als een verrassing. GW2435m (*2021) kunnen we voortaan als gevestigd in de Zuid-West Veluwe (Nederland) beschouwen. Hij heeft er een paar gevormd met volvin GW3012f, afkomstig uit een roedel uit Nedersaksen (Duitsland). Intussen zijn er in het territorium Zuid-West Veluwe zeven welpen geteld. Via DNA kan verder aangetoond worden of GW2435m effectief de vader is van de welpen, daarop is het nog even wachten.